

ספר

פרדס יוסף השלם והמפואר

על התורה

חלק ראשון - בראשית א

בראשית - חיי שרה

אוצר נפלא ועצום מיוחד במינו אשר ליקט וחיבר

הגאון החסיד רבי יוסף פאצאנאווסקי זצ"ל

מפאביאניץ - פולין

מתוך אלפי ספרים, ראשונים ואחרונים, שו"תים, פוסקים, וספרי דרוש שונים, ביניהם ספרים יקרי המציאות, מאספים, קבצים, וכתבי יד, עם הרבה הערות, פלפולים, ומילי דאגדתא.

הספר יצא לאור לראשונה בפיעטרקוב בשנת תרצ"א, ועתה יוצא לאור במהדורה חדשה ומתוקנת, באותיות מרובעות ומאירות עינים, ובעריכה מושלמת ומפוארת, בתוספת אלפי תיקונים ומראי מקומות חדשים, ובהוספות מרובות ונכבדות כאשר מפורט בהקדמה.

כמו כן הדפסנו את הערותיהם והארותיהם של גדולי הדור הקודם וצוקללה"ה במקומם על הדף. וראו זה חדש הוספנו בהוצאתנו זו את הגהותיו והארותיו היקרות של כ"ק מרן האדמו"ר הגה"ק מגור שליט"א אשר כתב על גליון הפרדס יוסף בעצם כ"ק, בהורמנותא דמלכא הדפסנום, משוכצים במקומם על הדף.

ערוך ומסודר בה"י ע"י

יוסף קוזלובסקי

הוצאת "נתיבה"

משה אברמוביץ

תשנ"ה

שיווק ויצוא ספרי קודש

משה אברמוביץ

קוטלר 5

03/5793829 – 03/6191281

מס. פקס 03/5794607

Printed in Israel

1995

כל הזכויות שמורות
להוצאת והפצת ספרים

משה אברמוביץ

קוטלר 5

בני ברק

הסכמת כ"ק מרן האדמו"ר מגור שליט"א

הספר היה למראה עיניו של כ"ק מרן
האדמו"ר מגור שליט"א וניתנה לנו הרשות
לפרסם את הדברים כדלהלן:

זה דבר טוב מאד שמהדירים
בצורה מפוארת ספר חשוב זה,
שבו ליקוטים מצדיקי הדורות
הקודמים והערותיהם בספר,
ודבר גדול הוא שהשקעתם עמל
ויגיעה לברר מקחו של צדיק,
ולהוציא לאור הספר בהידור
לתועלת הלומדים בו, יעזור
השי"ת שתצליחו.

מכבוד אדמו"ר הגאון האמת, החרף בעמקי של הלכה פאר הדור, עין העדה, בוציא קדישא, חסידא ופרישא, בנש"ק, כקש"ת מו"ה יצחק זעליג שליט"א, האבד"ק סאקלוב והגליל.

לכבוד אהובי ידידי הרב החו"ב החסיד היקר מו"ה יוסף פאצאנאווסקי שיחי' מפאביאניץ.

מכתבו עם הקורעקטין אשר שלח לי לפה השנתי לנכון, ועברתי עליהם, והנה לכתוב כל אשר מצאתי להעיר עליהם תארך הכתיבה עד כדי ספר בפ"ע, ואין לי כח כי אינני בקו הבראות ל"ע, ובשגם כי ספרים אין אתי פה לעיין עליהם ואנכי כותב הכל מזכרונותי ובכ"ז למענו ולחות כי עיינתי בהם הנני מרשים לו איזו הערות, יוכל כבודו להדפיסם בהסכמה שאני שולח בזה.

הנה ספרו מלוקט ומסודר בסדר יפה מאוד ויהי' לתועלת גדול, ובפרט למי שאין לו כל הספרים, ולמי שאינו פונה לעיין בכל הספרים שמביא כ"ת, ואני מברכו כי יהי' ה' עמו, ויעל ספרו על מזבח הדפוס כרצונו, וזכה לחלקו ביעקב ולהפיצו בישראל, וישכון באהלי שם, ושם עולם ינתן לו בזה, ובעת שיוגמר מביהד"פ, יכבדני גם אני בספרו יעזור לו השי"ת וזכה לשתי שלחנות, כעתידת אהבו דושת"ה המברכו בכוח"ט לשנה החדשה: הק' יצחק זעליג מקאצק האבד"ק סאקלוב

אחרי ההערות הוסיף האדמו"ר מסאקלוב:

והנני מבקשו לכל לחוס על מעותיו ולהדפיסו כלו. ידידו"ש:

הק' יצחק זעליג מקאצק האבד"ק סאקלוב

אחר הדפסת הספר קבלתי הסכמות הללו

מכבוד הגאון המובהק, המפורסם בכל קצוי ארץ בתורתו וחכמתו כנגלה ונסתר, ובחיבוריו היקרים, פאר הדור והדרו, איש אשכול מוה"ר אברהם יצחק הכהן קוק שליט"א. נשיא להרבנות הראשית לא"י האב"ד בעיה"ק ירושלים תובב"א.

ב"ה יום ח' לחדש אלול תר"צ.

שלום וברכת השנים לכבוד דגול ונהדר, יקר מפנינים הרב הגאון גביר לאחיו ורב פעלים, סיני ועוקר הרים מוה"ר יוסף פאצאנאווסקי שליט"א.

אחרשה"מ באהבה רבה! ידידי היקר, אורו עיני בטעמי את דבש צוף אמרותיו אשר שלח לי במובו, בהעלים הנדפסים של ספרו היקר פרדס יוסף על התורה, וכשמו כן הוא פרדס מלא פרי מגדים חדשים גם ישנים, אשר הפליא לעשות בשקידתו הגדולה לאסוף אסיפת חכמים מדברי ראשונים ואחרונים, במקצעות התורה השונים, דבר דבור על אופניו, וכל חיד הטועם יאמר לי לי, בהיותו ממולא וגדוש מסגנונים שונים, בהלכה ואגדה, בדברי דרוש ומחקר במוסר ודברי השכל, הנאותים למצב הזמן לחוק התורה ויהדות, ולפאר נשמת ישראל ומה שהוסיף מרילי' נכבדות ידובר בהם אימרא יאה, אמירא דכוותא בהערות יפות ומושכלות ברכ כשרון בבקאות וחריפות, ובשכלו טוב במילי דאגדתא, יישר חילי:

ואם אמרתי לך בהערות הלא כל הדברים האמורים בספרו היקר הם מעוררים את הלככות להוסיף לקח לפלפל ולחדש, ואין הזמן מספיק להעלות על הספר, והנה אנכי יושב כעת באחד מפרורי עקו"ת ת"ו רחוק קצת מביתי ומספרי, להנפש קצת מיגיעי ועמל נפשי, ע"כ הנני כמוכרח לקצר והנני בזה חותם בכל חותמי ברכות, ירומם אף ינשא ויפוצו מעינותיו חוצה לזכות את הרבים אשר יאותו לאורו, והי' זה שלום כנפשו הרמה ונפש ידידו עוז דורש שלום תורתו באהבה רבה חותם בברכת כוח"ט בספרן של צדיקים גמורים לחיים טובים ארוכים ומתוקנים בכל טוב סלה מהר הקודש מירושלים:

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

ב"ה נר.

אל כבוד ידידי היקר הרב החרף ובקי חו"ש מ' יוסף פאצאנאווסקי שליט"א.

שלחתי לך חזרה הקונטרסים שלך, ובאיזו מקומות ציינתי, והש"י יעזור לך לכתוב על המוגמר, ומה שהבאת בפרשת בשלח (פז, ד) בשם בני יששכר דחקר איזה ברכה ברכו ישראל על המן, ובברכות (לה, ב) איתא דבלא ברכה הוי כחול ומועל, וקשה על זה דא"כ יהיה בן נח מחויב בברכת הנהנין, דעל גול בן נח מחויב מיתה דהוי מז' מצות, וגם יהיה אסור לכבד לגברי מצד לפני עיוור, וזה לא מצינו בשום מקום, וי"ל כי באמת כתיב באדם הראשון (א, כ"ט) הנה נתתי לכם וגו' לאכלה וכן בנח (ט' ג') כל רמש וגו' לכם יהיה לאכלה, ובמדרש והארץ נתן לבני אדם, מבלי צורך ברכה, אולם איתא במדרש (שמות רבה יב, ג) נתבטל הגזירה של והארץ נתן לב לרומי, וכיון שהשיא את בתו הת ומשנתנה תורה וכו' וזה רק לבני

בס"ד

הקדמת העורך

אודה ה' בכל לבב בסוד ישרים ועדה, שהגיעני למלאות משאת נפשי זה עידן ועידנים, להדר ולהאדיר תורה, להוציא ברוב פאר והדר את הספר היקר והנכבד המיוחד במינו **פרדס יוסף על התורה, מהגאון החסיד רבי יוסף פאצנובסקי זצ"ל** מעיר פאביניץ - פולין.

ספר נפלא זה זכה כבר בדורו של המחבר שהיה דור דעה שיתקבל ע"י גדולי הדור באהבה ובחיבה נפלאה, וכפי אשר כותב האדמו"ר מסוקולוב זצ"ל בהסכמתו: חיבורו היקר נפלא במינו... ומעיל אפילו לגדולי ערך... ואכן זכה המחבר ועד היום עולה ספרו על שלחן מלכים, רבנן ותלמידהון.

במבט ראשון דומה כי יצירה תורנית עניפה זאת נעשתה ע"י צוות גדול של תלמידי חכמים, שקיבץ וליקט את כל ספרי גדולי וחכמי ישראל, ראשונים, ואחרונים. אך כשמתברר שאדם יחיד יצר יצירה כבירה זאת, גדלה הפליאה שבעתיים.

מגדולי היחס היה הגאון המחבר, נין ונכד לגאוני ומצוקי תבל, יחוסו הגיע עד לחוות דעת, החכם צבי, ולמעלה בקודש הש"ך זי"ע, אבל רבי יוסף עצמו אע"פ שלא כהן בתור רב, אב"ד, ראש ישיבה, או מו"צ, היה בכל זאת תלמיד חכם עצום אשר כל רז לא אניס ליה, ויחד עם זאת חסיד אמיתי בכל רמ"ח איבריו ושס"ה גידיו, קשור בכל לבו ונפשו **לכ"ק מרן האדמו"ר מגור זצוקללה"ה בעל ה"אמרי - אמת"** אליו נסע נסיעות תמידין כסדוק, ואתו נעץ בכל עניניו, ואף זכה לדבר ולהתכתב עמו בפילפולי דאורייתא, כמו שמביא הגהמ"ח הרבה בספרו.

ואף רבנו זצוקללה"ה החזיר לו חיבה יתירה וגלויה כלפיו, וכה כותב לו בהסכמתו לספר בא"ד - "ואני שבע רצון ממה שכ"ת עוסק בתורה וגם עוסק במסחר".

ואכן רבי יוסף עצמו נהג בפשטות וצניעות, שנא את הרבנות והתפרנס קשה מבית מסחר למחיתו, ולא עשה את תורתו קרדום לחפור בה, כל עיתותיו הפנויות הקדיש לעמל בתורת ה' בבית החסידים דגור אשר היה בקירבת דירתו בפאביניץ, ושם עמל ויגע בתורה הרבה, ועשה את תורתו קבע, ומלאכתו ארעי, וכפי אשר מציין בעצמו הגהמ"ח בהקדמתו לספרו כי היום היה לו למלאכה, והלילה למשמר ליגיעה בתורה ועריכת ספר נכבד זה.

יגע המחבר מאוד בשתילת ונטיעת הפרדס, עד כי הגדיל עשות, ושרתה ברכה בעמלו, וכשיצא הספר התקבל בחביבות מופלאה על כל גדולי ישראל, פוק חזי מי המה המסכימים על ספרו, ובאלו שבחים עיטרוהו, המה אשר גוזמא לא יצאה מתחת לקולמוסם, וכאן קילסוהו ושיבחוהו בהפלגות גדולות.

לא בכדי זכה ספר זה למה שלא זכו ספרים אחרים, אפילו בדורנו שרבו ספרי הליקוטים מתורתן של ראשונים ואחרונים, והכל שוין לטובה, לעשות אוזניים לתורה, ולהקל על מלאכת החיפוש המיגע, בכדי להגיש לקהל הלומדים את דברי התורה כשולחן ערוך ומוכן

לפניהם, יש בעבודה זו משום חידוש גדול באוסף כה עצום שבא יחדיו: ספרים עתיקים, כתבי יד נדירים, תורתן של ראשונים ואחרונים, ושל גדולי ומאורי החסידות וחכמי הדורות, אשר יש ודבריהם הופיעו בספריהם שלא על התורה דווקא, ובכך יש משום חידוש מיוחד כפי אשר כתב המחבר בהקדמתו - וז"ל: "...כי הרבה פעמים בתוך דבריהם אשר אינם מיוסדים על התורה, עמדו על דברי רש"י ורמב"ן ז"ל בפירושם על התורה, אשר תמוה לכאורה, ואין בנמצא שיהיה ביד כל אחד כל הספרים הללו, ולו יחיה גבר שנין אלפין, לא יוכל להעלות בזכרונו בעת שילמד חומש מה שכבר ראה באותו ענין באיזה תשובה או פוסק, ולפעמים עמדו מפרשי התורה על דבר אחד, ויפנו אל כל הקצוות להשים את העקוב למישור, ובאמת כבר נשאל על זה גאון קדמון ומיישבו בדברים נכוחים..."

וממשיך המחבר - "ורב התועלת יצא מזה, כי כל הלומד בסדר היום, ישתוקק לידע עתיקי יומין הן המה דברים עתיקים אשר נמצא בספרים אשר אינם מיוסדים על התורה, וממילא משכא ליה שמעתתא והוא מעיין בהם, וימצא דברים חדשים..." עכ"ד. ויש אשר דבריהם באו באוספים ובקבצים שהיו ואינם, ועל הכל הוסיף המחבר מדיליה ציצים ופרחים, דברים נחמדים וחידושים נפלאים, משמחי לב ומאירי עינים, באומנות מיוחדת ובשזירה נפלאה. ועל כלנה אלפי מראי מקומות בכל ספרי הקודש - אנציקלופדיא של ממש בכל מרחבי ים התורה.

את יחודה של עבודה כבירה זו היטיב לבטא הגאון ר' צבי יחזקאל מיכלזאהן זצ"ל בהסכמתו לספר, וכך כותב הגאון הנ"ל בא"ד - "כי בין המלקטים ג"כ יש נפקותא, החנות פתוחה לכל, וגם ספרים יש למכביר, והמגידיים נבוני רוח ובעלי רעיון ורגש, בוחרים להם הפנינים והמרגליות, ודרושיהם מצטיינות תמיד, וקולעים אל המטרה, ויש אלה שבוחרים להם הטפל שבספרים, כי אין בר בלא תבן, אבל כבוד תורתו הרמה ידע מה ללקט דלה והשקה..."

ואכן זכה ספר זה והתקבל בכל החוגים, ובמשך השנים יצא לאור בעשרות מהדורות. אך דא עקא, ריבוי המהדורות לא הביא להדפסת הספר מחדש, וכל המדפיסים המשיכו להדפיסו במתכונת המהדורה הראשונה (תרצ"א), בדפוס ישן, אותיות רש"י קטנות, הרבה מהן שבורות ומקוטעות מחמת ריבוי הצילומים וההדפסות, אף הראשי תיבות הופיעו בו לרוב, וכן הקטעים הארוכים ללא רווח להתבונן, עם סיומי הקטעים שרבו בהם המראי מקומות, כל אלו הקשו על הלומד והמעיין את מירוצו השוטף בשבילי הפרדס.

ומאת ה' היתה זאת אשר גמלה בליבי החלטה זה כמה, לערוך לסדר ולהדפיס ספר חשוב זה ברוב פאר והדר, למען הקל על הלומד והמעיין, כאשר עיניכם תחזינה מישרים, תורה נאה בכלי נאה.

במהדורתנו זאת פשט הספר צורה ולבש צורה חדשה, ופנים חדשות באו לכאן, ואפרט המעלות אחד לאחד:

א. הספר נערך בדפוס חדש, ובאותיות מרובעות מאירות עינים.

ב. סוקלו טעויות ושיבושים, ותוקנו טעויות הדפוס.

ג. נפתחו אלפי מראי מקומות (הכוללים - תנ"ך, ש"ס משניות, בבלי ירושלמי, תוספתא, ספרא, ספרי, זהר הקדוש, רש"י, תוס', רמב"ם, שולחן ערוך, ועוד).

ד. פוענחו אלפי ראשי תיבות.

ה. חולקו קטעים ארוכים לקצרים יותר, והכל בתוספת פיסוק, וניקוד.

ו. הודגשו הספרים אשר אותם ציטט הגאון המחבר בהביאו מהם רעיון. כמו כן הודגשו הפסוקים והרש"י עליהם סובבים הרעיונות.

ז. סוג הכתב של מראי המקומות אותם הביא המחבר ברב גאונותו (לעיין בהם, ולא צטט מהם רעיון כלשהוא), שונה לסוג אותיות אחר מהכתב הרגיל, כדי להקל את שטף הקריאה.

ח. כל המלואים וההערות שכתב הגהמ"ח בסוף חלק בראשית ובסוף חלק שמות השייכים לחלק בראשית, שבצנום כל אחד במקומו הראוי לו בגוף הספר, דבר דבור על אופניו, אך כדי להבחין שהם הוספות שאח"כ סגרנום בסוגריים מרובעות [] תחלה וסוף.

ט. כל הערותיהם של גדולי הדור האדמו"רים והרבנים הגאונים זצוקללה"ה שחלקם הדפיס הגהמ"ח בתחלת ספרו, וחלקם בסוף ספרו, קבענו את מקומם בתוך הספר, כל הערה במקומה ובשם אומרה.

י. אחרון חביב, הדפסנו אוצר נפלא אשר לא שזפתו עין, בהורמנותא דמלכא כ"ק מרן האדמו"ר הגה"ק מגור שליט"א, הערותיו היקרות אשר כתב בעצם כ"ק על גליון הפרדס יוסף, ושבצנום במקומם על הדף.

לא קלה היתה המלאכה, עמל ויגיעה רבה הושקעו בבירור מקחו של צדיק, והנה הרי לפניכם הפרדס, חמרא עתיקא קדישא, בכלי חדש נאה והדור, חכו ממתקים וכולו מחמדים. וזה יצא ראשונה חלק ראשון - בראשית א' מפרשת בראשית - חיי שרה. חלק שני - בראשית ב' מפרשת תולדות - ויחי נמצא על מכבש הדפוס. יתר החלקים בשלבי עריכה סופיים, יעזור השי"ת ואזכה להוציאם לאור במהרה.

בטוחני כי מלבד הלומדים הותיקים שלא גמרו את ההלל על ספר זה, יתווספו לומדים חדשים אשר לבטח יוששו ויתענגו על אמרותיו כמוצא שלל רב, והיה זה שכרי ברב עמלי.

תודתי העמוקה נתונה לבני כ"ק מרן האדמו"ר שליט"א, ה"ה הגאון החסיד מורנו רבי יצחק דוד אלתר שליט"א ר"מ ישיבת אור שמחה חיפה, והגאון החסיד מורנו רבי דניאל אלתר שליט"א ר"מ בישיבת שפת אמת ירושלים, שהקדישו מזמנם היקר, והיו לי לעינים בעצה ובתושיה בכל עניני הספר, טוב עין יבורך, וברך ה' חילם ופועל ידם תרצה. ואסוים בתפלה שיהא רעוא שזכות המחבר, וכל בעלי השמועה הנקבצים כאן, תעמוד לי ולזרעי ולזרע זרעי, למען לא תמוש התורה מפינו מעתה ועד עולם, אכ"ר.

עורך הספר

יוסף קוזלובסקי

בהרה"ח ר' מנחם מנדל הי"ו

הקדמת המוציא לאור

ישמחו הלומדים ויגילו החסידים בשמחת התורה היוצאת בהדרה, בהופעת הספר הנפלא "פרדס יוסף" במהדורת "תפארת" רבת מעלות. במהדורתנו המפוארת הושקע עמל ויגיעה רבה, יגיעת הגוף ויגיעת העיון וההבנה, לפאר להדר, לפענח ולהגיה ולברר מקחו של צדיק, הגאון המופלא רבי יוסף פאצנובסקי זצ"ל מחבר הספר. גאון אמת היה המחבר ומצודת עיונו פרוסה על אלפי ספרים וכתבי יד ראשונים ואחרונים, אותם קיבץ ושיקע באבני יסוד ב"פרדס" היקר שנטע. פירות פרדס זה היו מתוקים וערבים לחיך דורות עברו בטרם החורבן הנורא, ועדיין מתוקים הם ונעימים לכל צורב ובן תורה בימינו.

בגאונותו וחריפותו של המחבר השכיל להבחין בין עיקר לטפל, ובחוש מיוחד ידע לשלב ענין בענין, תוך שהוא מוסיף את חידושו והסבריו המבריקים. שפתו של המחבר שקולה ומדויקת בהירה וקולעת, עם שהיא כבושה וספוגה בלהט החסידי ובאמונת צדיקים עמוקה ותמימה.

חסיד אמת היה המחבר, חסידותו הוסיפה נופך ללמדנותו, ולמדנותו טיפחה את החסידות שירדה על פי מידותיו. דמות טיפוסית שורשית של גדולי פולין המעטירה, שהייתם ניצוקה ועיסתם נילושה מלימוד התורה בעיון ועבודת החסידות בפנימיותם. כדרכם של גדולי אדירי התורה בפולין שביכרו להתפרנס ממלאכתם ולעסוק בתורה לשמה מבלי לקבל משרת רבנות, כך העדיף לעשות גם מחברנו רבי יוסף, מתוך צניעות מופלגה, היה לו היום למלאכה והלילה למשמר לעבודת הבורא בתורה וחסידות. בצאת הספר לראשונה בדור דעה בפולין שטרם החורבן, זכה להסכמות נלהבות יוצאת מגדר הרגיל, מאת אדירי האומה גאוני וגדולי אדמו"רי פולין, גדולי הדור אף שילבו רבות הערות והארות לספר, במהדורתנו שולבו כל ההערות והמכתבים במקומם המתאים. מאז ועד ימינו אלה, הפך "פרדס יוסף" לנכס צאן ברזל, בכל בית שרוח התורה בו. לפני למעלה מששים שנה הודפס הספר לראשונה, ומאז נדפס במהדורות צילום עשרות פעמים רבות. במהדורתנו החדשנית והמפוארת, פנים חדשות באו לספר. לראשונה מודפס הספר בסדר חדש, באותיות נאות ומהודרות, בהדגשת שמות הספרים והאישים, בפענוח אלפי ראשי תיבות ובהוספת מראי מקומות ועוד הוספות חשובות. עטרה מיוחדת שזכינו לה, הם הגהותיו הנפלאות של הוד כ"ק האדמו"ר הגה"ק מגור שליט"א שכתבם בגליון ספרו דרך לימודו. הננו בברכת הדיוט, יאריך ימים על ממלכתו וינהל עדתו המפוארת לקראת משיח צדקנו מהרה יגאלנו אלינו.

מודים אנו לבורא יתברך שזיכנו והגיענו עד הלום, שמחים אנו בשמחת התורה יחד עם המוני עמלי התורה, אשר מעתה יהגו בספר הנפלא הזה, מתוך "מאור עינים ישמח לב" ומתוך הנאה והרחבת הדעת.

בברכת הרמת קרן התורה ועמליה

המו"ל

משה אברמוביץ

פתח דבר מזקני הגאון האדיר ר' יצחק פלקסר שליט"א

ידוע ומפורסם הספר פרדס יוסף על התורה, מהרב הגאון החור"ב מוה"ר יוסף פאצאנאווסקי ז"ל אשר קיבץ מאלפי ספרים ראשונים ואחרונים, והכניסם לתוככי הפרדס אשר נטע, והצמיח פרי לתפארת, מתוק וערב לכל המטייל בפרדסו ונהנה מפירו. וגאוני גדולי הדור הקודם נתנו עדותם בשבח המגיע לכתבים, על דבריו הנעימים והנחמדים שהם לנחת רוח ולמשיב נפש, וגם לרבות ציצים ופרחים שהוסיף מדיליה.

אולם מרוב העומס על הרב הגאון המחבר שעשה לילות כימים. ובפרט שהרב הגאון גם במסחר שלח ידו, והיה לו היום למלאכה והלילה למשמר, והוא באמת דבר מפליא איך שאדם יחידי טרח ועמל ונטע פרדס כזה, אשר הרבה אנשים צריכים לטרוח בזה, ובוודאי מאריה סייעי' בסיעתא דשמיא, לראות ברכה בעמלו, וכנראה שמרוב העומס, לא עלתה בידו להדפיס ולסדר בסידור הדברים והמראה מקומות, וההערות מגדולי הדור להכניסם כל אחד במקומו, וגם הרבה ראשי תיבות, שהכניס בחיבורו שלפעמים קשה לפענחם, וכל המעיין בספרו כאילו נפל עליו גל של אגוזים. מקרא מדרש משנה הלכה ואגדה הכל יחד [ראה רש"י גיטין דף ס"ז ע"א ד"ה גל של אגוזים].

ולכן אפריון נמטיא לנכדי האברך המופלג חכם וסופר הרה"ח יוסף קוזלובסקי הי"ו שקבל על עצמו המשימה, לסדר הדברים ולפענחם וגם ההערות שנתוספו בשולי הספר הכניסם במקומם, בסדור נאה, הכל עשה יפה בעטו, ויעזקהו ויסקלהו, ועשה את הפרדס ערוגות ערוגות כראוי וכיאות, באופן שלהפרדס נעשה פנים חדשות, וכיוסף מסייע ליוסף, ודאי ניחא ליה להמחבר שספרו החשוב והנהדר ימצא מסילות בלב כל מעיין בספרו, ועל זאת יבוא נכדי הנ"ל על הברכה גם מהמעיינים והמטיילים בפרדס יוסף הנז', שימצאו ביתר קלות הענינים המרובים שמובאים בתוככי הפרדס וליהנות מפירותיו המתוקים, בהלכה בפלפול ובאגדה כרכא דכולה ביה. ולהפצרת נכדי המסדר לכתוב הערות על הספר אף שאין דרכי בכך, בכל זאת להפטר בלא כלום אי אפשר, ומשום חביבותא אציין קורטוב של הערות.

במכתב הראשון של כ"ק מרן אדמו"ר האמרי אמת זצוקלה"ה, [נדפס בתחילת הספר] וזל"ה אולם אכתוב אשר הוספתי על הנדבר בינינו, כי מהאי טעמא קראתו אמנו רבקה את יעקב בנה הקטן, ואת עשו בנה הגדול, בשביל כי יעקב סמך על שלחן אביו נקרא קטן, ועשו ציד בפיו פירשו המפרשים כי ציד בפיו של עצמו, לכן אהבו אביו, עכל"ה [כוונתו הק' ולכן עשו קראתו אמו גדול שלא היה סמוך על שלחן אביו, כי ציד בפיו, ולכן קראתו גדול] ונראה להוסיף בעומק דבריו הקדושים, למה דווקא כאן כשהלבישה רבקה את בגדי עשו ליעקב קראתו לעשו גדול וליעקב קטן, נלענ"ד, דהנה יצחק אבינו רצה לברך את עשו בברכת מטל השמים ומשמני הארץ, ורבקה רצתה שיצחק יברך את יעקב בברכות אלו, ולכן שלחה על ידי יעקב שני גדיי עזים מטעמים עבור יצחק, בכדי שיעקב יזכה בברכות ויתן לך האלקים, מטל השמים ומשמני הארץ, היינו שיקבל השפע מן השמים ולא יצטרך להיות סמוך על שלחן אחרים שאז הוא בבחינת קטן שסמוך על שלחן אביו, וכן כשהלבישה את יעקב בגדי עשו, הדגישה בגדי עשו הגדול שאינו סמוך על שלחן אביו בבגד ללבוש, ולכן רבקה היתה

כוונתה שיעקב יזכה במלבושי עשו הגדול, היינו שהוא יהיה הגדול שאינו סמוך על שלחן אביו, וכמו שנאמר בפרשת ויצא כ"ח - כ' בתפילת יעקב, ונתן לי לחם לאכול ובגד ללבוש, שהאוכל והלבוש יהיה מיד הקב"ה ולא יהיה סמוך על שלחן אחרים, וזהו הרמז, ותקח רבקה את בגדי עשו בנה הגדול וגו' ותלבש את יעקב בנה הקטן [בראשית כז - טז] שזהו הרמז שההשפעה של עשו של לחם לאכול ובגד ללבוש יעבור ליעקב ויזכה בברכות של ויתן לך האלקים, השפעה ישירה מהשי"ת, מטל השמים ומשמני הארץ, לחם לאכול ובגד ללבוש, כנלענ"ד להוסיף על דברות קודש הנ"ל.

במכתב השני של כ"ק מרן אדמו"ר האמרי אמת זצוקלה"ה [מודפס שם בתחילת הספר] הערה ג', בפרשת ויחי נ - כ [בדברי התוספתא בנויר ששתה יין ואח"כ נשאל חייב מכות מרדות, ויש לחלק זה רק בהפרה דמיגז גיזו, אבל בהתרת חכם דעוקר למפרע פטור אף ממרדות, אך הא אפילו אחר הסכמת בעל יכול החכם להתיר לה הנדר] וז"ל איני מבין מה תועלת שהיה בידה לשאול לחכם, אם שאלה באמת תפטור ממרדות אם נחלק בין התרה להפרה, עכ"ל. וזה לשון המחבר בפרדס יוסף שם בפרשת ויחי נ - כ, הביא שם הקושיא מהרמב"ם שפסק (כפ"ב מהל' נדרים הי"ח) דחייבת מכות מרדות, ובפ"ד הי"ח מהל' שבועות [ט"ס וצ"ל פרק ו' מהל' שבועות והמתיק הטעות משם] כתב דאם עבר ואח"כ נשאל הרי זה שג"כ כתב בפ"ד מהל' שבועות, והעתיק הטעות משם] כתב דאם עבר ואח"כ נשאל הרי זה פטור ממלקות ולא כתב דחייב מרדות כמש"כ בתוספתא, ולכאורה יש לומר דבהפרה רק מוגז גיזו, ועברה עכ"פ איסור קצת [כוונתו דלכן חייבת מכות מרדות] אבל חכם עוקר נדר למפרע ולא הוי כלל נדר ומשום הכי פטור אף ממרדות, אך זה אינו, דהרי אפילו אחר הקמת הבעל יכול החכם להתיר לה הנדר כמ"ש ביו"ד (סי' רל"ד סעיף כ"ג), וא"כ גם באשה שנדרה בנויר היה לשאול של נזירתה, ואעפ"כ סבריא ליה לר"מ [כוונתו לרמב"ם פ"ב מהל' נדרים] דלוקית מכות מרדות אע"ג דבאמת כבר הפר לה הבעל ולא הוי כלל איסור במעשה, א"כ מכש"כ בנויר ועבר, ואח"כ נשאל בוודאי צריך להיות לוקה מכות מרדות כיון שהיה מעשה איסור גם כן אלא דאח"כ נעקר למפרע, והעיר בזה בכל"ח [בכלי חמדה פרשת ויחי] עכ"ל הספר פרדס יוסף, ועל זה באה ההערה של כ"ק מרן אדמו"ר זצ"ל.

אך באמת לשונו של הפרדס יוסף מטעה, שכתב דבהפרה רק מיגז גיזו ועברה עכ"פ קצת איסור [כמו שהעתיקתי לעיל] דאיזה קצת איסור יש, הרי מיירד ששתתה היין אחרי שהבעל הפר לה, ולא עברה שום איסור אפילו אם נימא דבעל מיגז גיזו, לאחר ההפרה אין שום איסור, והרי כך הוא לשון הגמרא בנויר דף כ"ג ע"א, ומה מי שנתכוון לעלות בידו בשר חזיר, ועלה בידו בשר טלה טעון כפרה וסליחה וכו' עיי"ש, ומבואר דהגמרא מדמה מה שהאשה היתה שותה יין אחרי שהפר לה הבעל, לעלה בידו בשר טלה, והרי בשר טלה הוא היתר גמור ואין בו אפילו קצת איסור, וכן מבואר שם בגמרא, דאשה דהפר לה בעלה הוי היתירא עיי"ש, וברור דאפילו אם בעל מיגז גיזו, לאחר הפרה הוה היתר לגמרי כמו בשר טלה, [ועיי"ש בתוס' ד"ה באשה שהפר לה בעלה והיא לא ידעה וכו' עיי"ש] וחייב מכות מרדות הוא על שנתכוונה לאיסור כיון שלא ידעה שהפר לה בעלה וכמבואר ברמב"ם פ"ב

מהל' נדרים הי"ח, [וכמבואר בגמרא נזיר דף כ"ג דבעיא כפרה משום דנתכוונה לאיסור, ועיין ברש"י שם במתניתין].

אולם בכלי חמדה פרשת ויחי (אות ג') כתב שם לחלק בין הפרה דלוקית מכות מרדות ובין נשאל על הנזירות שלא הביא הרמב"ם דלוקים מכות מרדות, וזה לשונו (בעמוד ס"ה ע"ב טור ב') ואין לומר דזה קיל היינו אם נשאל על הנזירות מהדין הנ"ל [היינו באשה שהפר לה בעלה ולא ידעה] אין סברא כלל, דאין לומר דההבדל הוא כיון דהכא בנדר תליא מילתא בדידיה [כוונתו א"כ בידו להשאל אצל חכם על הנדר ולא הוה כל כך כוונתו לאיסור], משא"כ באשה תליא בהפרת הבעל [א"כ היתה כוונתה לאיסור כיון שלא ידעה שהפר לה בעלה] ולא תלוי ההפרה בדעתה, ולכן חייבת מכות מרדות, זה אינו, דהרי האשה ג"כ יכולה לילך אצל חכם להתיר לה נדרה או נזירותה אע"פ שקיים לה הבעל כמבואר בשו"ע יו"ד (סימן ל"ד סעיף כ"ג) עיי"ש היטב, וא"כ גם באשה שנדרה בנזיר היה בידה לישאל על נזירותה, ואעפ"כ סבירא ליה להרמב"ם ז"ל דלוקית מכות מרדות אע"ג דלפי האמת כבר הפר לה אז בעלה ולא היה מעשה באיסור כלל, א"כ מכש"כ בנדר בנזיר ואח"כ נשאל לחכם בוודאי צריך להיות לוקה מכות מרדות כיון דהיה מעשה איסור ג"כ [כוונתו בשעה שעבר על הנדר], אלא דאח"כ נעקר למפרע עכ"ל. [ועיי"ש עוד דף ס"ז מה שפלפל בזה, ויש לי הרבה לדון בדבריו אבל אכמ"ל יותר]. בכל אופן לפי מה שכתב בכלי חמדה חילוק זה בין הפרה הבעל לנשאל על נדרו, דבריו מובנים, אבל לפי הלשון שכתב המחבר פרדס יוסף אין דבריו מובנים והערת כ"ק מרן אדמו"ר זצ"ל במקומה עומדת, וכפי מה שכתבתי גם עיקר חילוקו בין הפרה דהוה קצת איסור להתרה דאין בו איסור, אין שום טעם לחלק בזה כמו שכתבתי לעיל, וכנראה נשתבש לו מדברי הכלי חמדה, ולא העתיק דבריו נכונה.

ושם בכלי חמדה (דף ס"ה ע"ב טור ב') הביא דברי החידושי הרי"ם (חר"מ סי' ל"ד ס"ק ז') שהביא דברי התוספתא נזיר פ"ג דמי שנדר בנזיר ושתה יין ואח"כ הלך לחכם ונשאל על נזירותו, דלרבי יהודה לוקה מכות מרדות, ותמה החידושי הרי"ם על הפוסקים שלא הביאו תוספתא זו, וכתב דאולי הוא מחלוקת ת"ק ורבי יהודה וקיי"ל כת"ק, [וגם בפרדס יוסף הביא דברי החידושי הרי"ם עיי"ש מה שכתב בזה] ותמה הכלי חמדה שלא הביא החידושי הרי"ם המשנה דנזיר כ"ג ופסק הרמב"ם בפ"ב מהל' נדרים הי"ח דלוקה מכות מרדות א"כ כש"כ בדין התוספתא, דבשעה ששתה יין עדיין היתה עליו נזירותו, עיי"ש מה שפלפל בזה. אולם הרמב"ם ס"ל דאין מחלוקת בזה, ורבי יהודה לא אתא לחלוק על הת"ק אלא לפרש דבריו כך כתב הכסף משנה על הרמב"ם פ"ב מהל' נדרים הי"ח, וראה ברמב"ם (פרנקל), במקורות וצינונים שהביאו עוד ראשונים דס"ל כן, ועיי"ש שכתבו דלשון הרמב"ם בפירוש המשניות שכתב והלכה כרבי יהודה, אינו מדויק, והלשון שהובא במאירי היא "ודברי ר"י אמת" עיי"ש. א"כ אין מחלוקת בין ת"ק ורבי יהודה, אולם במשל"מ שם כתב לדייק מדברי התוס' דף כ"א דס"ל דרבי יהודה פליג על הת"ק א"כ ניחא דברי החידושי הרי"ם לשיטת התוס'.

ויש לי עוד להאריך אבל כבר הארכתי יותר מקורטוב, ולכן אחתום דברי, בחתימה מעין הפתיחה בברכה לנכדי המתעסק לברר ולשבח מקחו של האי גברא רבה המחבר פרדס

יוסף, יוסף ה' לו כוח ועצמה להמשיך במפעל החשוב הזה, ויעזרהו השי"ת לברך על המוגמר וכדברי חז"ל אומן קונה בשבח כלי.

כה דברי הכותב וחותם למען כבוד המחבר ולמען חביבות המסדר
ובעה"ח חודש תשרי תשנ"ד ירושלים עה"ק תובב"א

יצחק פלקסר

ר"מ ישיבת שפת אמת

ראב"ד ביד"צ של אגודת ישראל

מחבר ספרי "שערי יצחק"